

Agnieszka Gabryś

Uniwersytet im. Marii Skłodowskiej-Curie

ORCID: 0000-0002-8502-7119

DOI: <https://doi.org/10.35464/1642-672X.PS.2024.2.10>

**Czy pasja w życiu kobiet
z nabytą niepełnosprawnością ruchową
to jedynie przyjemność?
– komunikat z badań jakościowych***

**Is passion in the lives of women
with acquired physical disabilities only a pleasure? –
a report from qualitative research**

ABSTRACT: The literature emphasizes the great importance of passion in a person's life and its positive consequences for an individual's functioning. The purpose of this study was to determine how women with acquired motor disabilities perceive passion in their lives. The participants were twelve women with acquired mobility disabilities (spinal cord injury and lower limb amputation), ranging in age from 20 to 51. A qualitative approach was used and the data collection method was an in-depth individual interview. The results obtained from the study allow us to point out some difficulties of the respondents in clearly defining analyzed term. Respondents cited various passions of an artistic, culinary, typical and other nature, ranging in duration from 3 to 25 years. The respondents stressed that these are passions they had not engaged in before, i.e. before acquiring a mobility disability, and are most often the result of being inspired by others. All of the interviewees declared that passion is one of the most important activities in their lives, pointing out its benefits.

KEY WORDS: passion, woman with disability, physical disability, acquired disability.

* Badania zostały zrealizowane przez Autorkę bez żadnego wsparcia finansowego.

STRESZCZENIE: W literaturze przedmiotu duże znaczenie przypisuje się pasji w życiu człowieka oraz podkreśla się jej pozytywne konsekwencje dla funkcjonowania jednostki. Celem badania było ustalenie jak kobiety z nabytą niepełnosprawnością ruchową postrzegają w swoim życiu pasję. Uczestniczkami było dwanaście kobiet z nabytą niepełnosprawnością ruchową (uraz rdzenia i amputacja kończyny dolnej) w wieku od 20 do 51 lat. Wykorzystano podejście jakościowe a metodę zbierania danych stanowił pogłębiony wywiad indywidualny. Uzyskane rezultaty z badań pozwalają wskazać na pewne trudności badanych w jednoznacznym określeniu analizowanego terminu. Respondentki wymieniały różne pasje: artystyczne, kulinarne, typowe i inne, których czas trwania wynosi od 3 do 25 lat. Badane podkreślały, że są to pasje, których nie miały przed nabyciem niepełnosprawności ruchowej. Są najczęściej efektem zainspirowania się innymi osobami. Wszystkie rozmówczynie zadeklarowały, iż pasja jest jedną z najważniejszych aktywności w ich życiu, wskazując na wynikające z niej korzyści.

SŁOWA KLUCZOWE: pasja, kobiety z niepełnosprawnością, niepełnosprawność ruchowa, nabyta niepełnosprawność.

Wprowadzenie

Historia zjawiska pasji sięga czasów Starożytnej Grecji. Na przestrzeni lat jej definicja ulegała ciągłej transformacji, co zostało bardzo dobrze zobrazowane przez Roberta J. Valleranda (2015) w książce pt. *The psychology of passion: A dualistic model*. Zdaniem autora różnorodność znaczeń tego terminu z perspektywy filozoficznej i psychologicznej może dostarczyć cennego rozumienia i wyjaśnienia jego popularności w życiu codziennym. Opierając się na historii i przeglądzie różnorodnych podejść Vallerand i Houliort (2003) zaproponowali, aby pasję ująć wielowymiarowo, jako silną skłonność człowieka w kierunku określonej aktywności, przedmiotu bądź osoby, którą się kocha (lub co najmniej bardzo lubi), wysoko ceni oraz inwestuje w nią energię i czas, co stanowi część jego tożsamości. Podkreśla się w niej kilka elementów: (1) jest doświadczana w odniesieniu do konkretnego czegoś/kogoś, przy czym nie jest cechą; (2) odzwierciedla trwałą miłość do przedmiotu pasji; (3) aktywność ta jest znacząca i wysoko ceniona przez osobę; (4) jest konstruktem motywacyjnym; (5) pozwala człowiekowi doświadczać wysokiego poziomu wytrwałości, wysiłku i energii zarówno w trakcie, jak i po aktywności; (6) staje się częścią tożsamości osoby; (7) może być bardziej lub mniej adaptacyjna (Vallerand i in., 2020). Autorzy definicji przedstawiają dwa jej rodzaje: harmonijną i obsesyjną, tym samym wskazując na dualistyczny model. Pasja harmonijna pozostaje w zgodzie z innymi aspektami życia osoby, dając jej przystosowawcze rezultaty. Wyłania się z pełnej integracji behawioralnej, tzn. aktywność jest w zgodzie z posiadanymi przez jednostkę wartościami i celami. Realizując pasję harmonijną osoba angażuje się w nią w taki stopniu, że nie wpływa to negatywnie na żadne inne sfery życia, ma poczucie spełniania i czerpie przyjemność z zaangażowania się w nią. Z kolei pasja obsesyjna jest

sprzeczna z aspektami życia i tym samym dostarcza często nieadaptacyjnych skutków. W tym przypadku osoba także uwielbia i ceni sobie dane zajęcie, jednak niekontrolowane oddanie się mu, powoduje konflikt z pozostałymi sferami egzystencji (np. czas wolny, praca, życie rodzinne) (Vallerand i in., 2003). Podstawowe rozróżnienie między tymi dwoma rodzajami odnosi się do tego, w jaki sposób aktywność zwana pasją została zinternalizowana w czyjejś tożsamości (Curran i in., 2015). Warto wskazać, że harmonijna pasja jest konstruktem motywacyjnym, który pozytywnie wiąże się z takimi intrapersonalnymi zmiennymi m.in. jak satysfakcja z życia, pozytywny afekt, wydajność, *flow* (Curran i in., 2015) i przyczynia się do poczucia szczęścia, samorealizacji i przyjemności (Ryan, Deci, 2001). Natomiast pasja obsesyjna łączy się z negatywnym afektem, czy ruminacją (Curran i in., 2015).

Vallerand i Jeremie Verner-Filion (2013) uznali, że zaangażowanie się w czynność, którą się kocha, tzw. pasjonującą, daje poczucie, że warto żyć. Tezę tę postawili opierając się na wskazaniach filozofów (Curran i in., 2015; David Hume, 1711–1776; Jean-Jacques Rousseau, 1712–1778), którzy od wielu lat podkreślają, iż bez pasji ludzie nie znaleźliby celu ani sensu w swoim życiu, oraz na podstawie komunikatów z badań psychologów. Martin E. P. Seligman i Mihaly Csikszentmihalyi (2000), bazując na psychologii pozytywnej, zastanawiali się nad tym, co czyni ludzi szczęśliwymi i starali się zidentyfikować i zbadać te czynniki, które dają poczucie „szczęścia”, tzn. człowiek czuje się dobrze (hedonizm) i dąży do samorozwoju (eudajmonizm). Obok determinantów szczęścia, które zostały dowiedzione (Peterson, 2006), Vallerand, Gousse-Lessard i Verner-Filion (2011) przyjęli, że pasjonowanie się czymś znaczącym (aktywnością, przedmiotem, a nawet osobą), może zapewnić jednostce radość i sens życia, które z kolei przyczyniają się do ujmowania go w kategorii „życia wartego przeżycia” (*life worth living*). Skłania to do pochylenia się nad tym konstruktem w kontekście funkcjonowania osób z niepełnosprawnością ruchową, w życiu których pasje są z powodzeniem realizowane. W literaturze przedmiotu odnaleźć można doniesienia świadczące o podejmowaniu aktywności o charakterze artystycznym (Jachimczak, 2013; Nowak, 2015), czy sportowym (Niedbalski, 2015; Rodrigues i in., 2022). Co ważne, podejmowanie aktywności fizycznej przez osoby z niepełnosprawnością ruchową wiąże się pozytywnie z postrzeganiem własnego zdrowia oraz jakością życia (Kim i in., 2021). Badania dotyczące pasji osób z niepełnosprawnością realizowane są raczej w kontekście ich czasu wolnego (zob. Magiera, 2020). Trudno doszukać się wyczerpujących opracowań (jakościowych i ilościowych) na ten temat, zwłaszcza w grupie kobiet z nabytą niepełnosprawnością ruchową. Skoro, jak wskazują twórcy dualistycznego modelu pasji (Vallerand i in., 2003),

przyczynia się ona do powstania tak pozytywnych konsekwencji dla funkcjonowania człowieka, przede wszystkim samorozwoju, warto byłoby dokładniej przeanalizować to zjawisko w tej grupie kobiet.

Metoda badań i charakterystyka próby

Celem zaprezentowanego badania było ustalenie jak kobiety z nabytą niepełnosprawnością ruchową postrzegają i realizują w swoim życiu pasję. Z uwagi na chęć dogłębnego poznania i zrozumienia subiektywnych doświadczeń badanych w odniesieniu do przedmiotu badań zdecydowano się na podejście jakościowe z wykorzystaniem pogłębionego wywiadu indywidualnego (ang. *Individual In-depth Interview* – IDI). Rekrutacja kobiet odbywała się przy użyciu metody kuli śnieżnej (Rubin, Babbie, 2010) i trwała do momentu nasycenia się kategorii. Przed rozpoczęciem każdego wywiadu wyjaśniono cel badania, uzyskano ustną zgodę na udział, poinformowano o braku wynagrodzenia i udzielono odpowiedzi na wszystkie pytania respondentek (najczęściej dotyczące samej procedury). W trakcie realizacji całego procesu nie wywierano żadnej presji na badanych oraz poinformowano o możliwości rezygnacji na każdym etapie jego trwania. Wywiady zostały zrealizowane osobiście przez autorkę artykułu (z wykorzystaniem autorskiego kwestionariusza), trwały około 15 minut i były nagrywane. Wszystkie spotkania (bez udziału osób trzecich) odbyły się we wskazanych przez badane terminach oraz miejscach dostosowanych do ich potrzeb. W zdecydowanej większości były to miejsca publiczne. Pozyskany materiał z badań został zanonimizowany, a rozmówczyniom nadano fikcyjne imiona. Analizy materiału dokonano przy wykorzystaniu kodowania i kategoryzowania według Uwe Flicka (2010) i Graham Gibbsa (2011). Do bezpośredniego zilustrowania ważnych wątków przytoczono dosłowne cytaty z transkryptów wywiadów (Attride-Stirling, 2001).

Dobór próby opierał się na czterech kryteriach: płeć, wiek (powyżej 18 lat), samoidentyfikacja jako osoba z nabytą niepełnosprawnością ruchową, posiadanie pasji. Ostatecznie do badań włączono dwanaście kobiet ($n = 12$) z nabytą niepełnosprawnością ruchową (uraz rdzenia i amputacja kończyny dolnej) w wieku od 20 do 51 lat ($M = 35,33$). Pełna charakterystyka próby przedstawiona została w tabeli 1.

Tabela 1. Charakterystyka badanych kobiet z nabytą niepełnosprawnością ruchową

Lp.	Fikcyjne imię	Wiek	Stan cywilny	Wykształcenie	Miejsce zamieszkania	Zatrudnienie	Rodzaj niepełnosprawności	Czas trwania niepełnosprawności	Pasja
1	Anna	20	panna	średnie	miasto	brak	uraz rdzenia	6	rośliny doniczkowe
2	Beata	24	panna	średnie	miasto	brak	uraz rdzenia	7	rysowanie karykatur
3	Celina	51	panna	podstawowe	miasto	umowa zlecenie	uraz rdzenia	28	malowanie
4	Dorota	33	panna	niepełne wyższe	wieś	umowa zlecenie	amputacja kończyny dolnej	13	tworzenie muzyki
5	Ewa	32	mężatka	niepełne wyższe	miasto	pół etatu	uraz rdzenia	9	astrologia
6	Wioletta	35	mężatka	średnie	wieś	pół etatu	uraz rdzenia	14	gotowanie i pieczenie
7	Grażyna	41	mężatka	wyższe	miasto	brak	uraz rdzenia	11	rośliny doniczkowe
8	Pola	40	panna	średnie	miasto	brak	uraz rdzenia	10	poznawanie ludzi
9	Iga	43	panna	średnie	wieś	brak	uraz rdzenia	24	czytanie książek
10	Julia	37	panna	średnie	miasto	umowa zlecenie	amputacja kończyny dolnej	25	gotowanie i pieczenie
11	Karolina	33	panna	wyższe	miasto	brak	uraz rdzenia	8	decoupage
12	Lidia	35	panna	wyższe	miasto	brak	uraz rdzenia	20	projektowanie i szycie ubrań

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki badań

Definicja pasji

Badane kobiety z niepełnosprawnością ruchową na wstępie wywiadu zostały zapytane o to, jak definiują pasję, co miało pozwolić na określenie rozumienia przez nie tego terminu. Na początku wypowiedzi dostarczyły informacji, że trudno im wskazać różnicę między pasją, zainteresowaniem, hobby, bakcyłem i najchętniej używałyby ich zamiennie, argumentując:

[...] *to przecież to samo* (Dorota, 33).

[...] *osobiście nie widzę różnicy między pasją a hobby, dla mnie to to samo* (Ewa, 32)

Dla mnie pasja to nowe słowo, jak np. singiel kiedyś powiedzielibyśmy, że ktoś jest kawalerem, a w tym przypadku, że się czymś interesuje lub zajmuje (Celina, 51)

Zamiast mówić, że ktoś ma pasję u nas się mówi, że złapać albo mieć bakcyła na coś (Grażyna, 41)

W dalszej części wywiadu większość badanych (po zastanowieniu) stwierdziła jednak, że pasja to coś więcej niż hobby i zainteresowanie:

[...] *coś mocniejszego i intensywniejszego* (Beata, 24).

Analizując znaczenie tego terminu zwróciły uwagę przede wszystkim na takie jego aspekty jak:

- *zamiłowanie do wykonywania danej aktywności*

Jeśli ktoś ma pasję i przeznaczają na nią dużo czasu to po prostu musi kochać to zajęcie – wiem coś o tym (Wioletta, 35)

[...] *dzięki niej chce mi się wstawać z łóżka każdego dnia* (Ewa, 32);

- *emocje związane z wykonywaniem danej aktywności*

Jak się robi to co się kocha to z pewnością człowiek jest szczęśliwy, przynajmniej w chwili jak to robi (Dorota, 33)

[...] *słyszysz się, że ktoś zafiksował się na punkcie jakiegoś zajęcia, ale to już raczej patologiczne, wtedy oczywiście pojawia się cierpienie, nie tylko dla tej osoby, ale i dla rodziny* (Lidia, 35);

- *rozwój osobisty w trakcie realizacji danej aktywności*

[...] *nie wyobrażam sobie żeby człowiek, który ma pasję nie czytał/szukał w Internecie nic na ten temat* (Karolina, 33)

- *koszty materialne związane z realizacją danej aktywności*

Niektóre pasje są bardzo drogie, ale w zasadzie każda pasja jeśli się chce może sporo kosztować, można wchodzić w to głębiej przez np. kupowanie książek, szkolenia, sprzęt – wiem co mówię, mój mąż jest wędkarzem (Grażyna, 41);

- koszty niematerialne związane z realizacją danej aktywności

[...] każda pasja wymaga czasu i poświęcenia [...] jeśli się czym zajmuję to automatycznie poświęcam temu dużo czasu, to chyba też wiąże się z pasją, żebyśmy mogli tak to zajęcie nazywać (Pola, 40)

Rodzaje pasji

Na dalszym etapie rozmowy badane zostały poproszone o wskazanie jednej głównej pasji, która jest dominująca w ich życiu, co nie stanowiło dla nich żadnej trudności. Te, które zostały wymienione (szczegółowo w tabeli 1) zaliczono do takich rodzajów pasji jak:

- artystyczne (malowanie, rysowanie, decoupage, tworzenie muzyki);
- kulinarne (gotowanie i pieczenie);
- typowe (czytanie książek);
- inne (poznawanie ludzi, astrologia, projektowanie i szycie ubrań).

Badane wymieniając pasje w większości deklarowały, że zajmują je też inne aktywności, takie jak: oglądanie filmów, malowanie i zdobienie paznokci, opieka nad zwierzętami, lecz nie mogą uznać ich za swoje pasje, bo np. realizują je z doskoku, nie są one dla nich tak ważne i nie angażują się w nie tak mocno jak w przypadku pasji.

Czas trwania pasji oraz jej realizacji

Większość badanych kobiet miała problem z dokładnym określeniem, od kiedy oddają się swojej pasji, ale po dłuższym namyśle podawała orientacyjny czas, który wynosi od 3 (decoupage) do 25 lat (malowanie). Charakterystyczne w było to, że rozmówczynie wskazywały na pasje, którymi nie zajmowały się wcześniej, tj. przed nabyciem niepełnosprawności ruchowej.

Dokładnie nie pamiętam, kiedy się tym zajęłam, ale jakoś z 8 lat temu (Iga, 43)

Nasi grali wtedy na Euro, pamiętam, bo mój Tata i brat mocno kibicowali, a ja robiłam im różne potrawy i ciasta związane z piłką, bardziej chodziło o kształt [...] nie kazałam im jeść trawy z murawy (śmiech) (Julia, 37)

W zasadzie to od bardzo dawna się tym interesowałam, ale na max-a wkręciłam się dopiero jakieś 3 lata temu (Anna, 20)

Średnio na realizację pasji badane przeznaczają od 2 do 25 godzin tygodniowo. W tym przypadku także pojawiły się trudności w dokładnym określeniu czasu. Podczas próby podania konkretnej liczby godzin, badane wyli-

czały aktywności, które składają się na ich pasję, tj. myślenie o pasji, czytanie o pasji, mówienie o pasji itp. Zwróciły też uwagę na okoliczności sprzyjające i niesprzyjające realizacji ulubionej aktywności.

Często w wolnej chwili myślę o tym co będę gotować lub piec, szukam przepisu, robię listę składników, planuję zakupy, zaliczam to do swojej pasji (Julia, 37)

Zanim coś narysuję to szukam natchnienia [...], najczęściej w Internecie, to może trwać godziny, ale dni i miesiące (Beata, 24)

Jak mam gorszy dzień lub nawet tydzień, to potrafię w ogóle do tego nie siadać (Karolina, 33)

Jak jeżdżę na dłuższe turnusy to wtedy nie mogę zajmować się moimi „dziećmi”, tak je nazywam (Grażyna, 41)

Wszystkie badane zgodnie przyjęły, że mają „zdrowe podejście do pasji” (Dorota, 33), tzn. nie zaniedbują innych ważnych życiowych aktywności z ich powodu, traktując je raczej jako „wypełnienie czasu wolnego”.

Źródła pasji

Pasje badanych kobiet są głównie efektem zarażenia się nimi od innych osób w konsekwencji oglądanych programów telewizyjnych, czytanych książek i poradników, przeprowadzonych rozmów, słuchanych audycji radiowych, obserwacji.

Na początku po wypadku całymi dniami leżałam w łóżku i oglądałam telewizję, coś musiało lecieć w tle. Z czasem zaczęłam interesować się programami o modzie (Lidia, 35)

Na jednym z turnusów rehabilitacyjnych poznałam koleżankę, z którą się zaprzyjaźniłam i mamy kontakt do dziś. Dała mi do posłuchania muzyki, którą sama tworzy, później pokazała, jak ona to robi i tak zaczęłam swoją przygodę z muzyką (Dorota, 33)

Mama zapisała mnie na zajęcia, takie ogólnodostępne z miasta na które poszłyśmy razem, Pani pokazywała, jak robić decoupage, od razu się w tym zakochałam (Karolina, 33)

Jedna z rozmówczyń stwierdziła, że pomocny dla niej był bodziec w postaci docenienia przez inne osoby, tego, co robi, by mogła zająć się tym

„na poważnie” i uznać to za swoją pasję. Z kolei, inna badana uznała, że ponieważ połączyła „...przyjemne z pożytecznym. [...] Z ubraniami to jest tak, że trzeba było brać pod uwagę: czy się nada, czy nie wkręci się w wózek, czy łatwo będzie ściągnąć, czy nie obetrze skóry. Nikt nie myślał o wyglądzie. Czasem i koszulki Taty nosiłam. Teraz mogę przebierać i w kolorach i w fasonach”.

Funkcje pasji

Wszystkie badane kobiety zadeklarowały, że pasja jest czymś ważnym w ich życiu, wskazując na korzyści z niej wynikające, tj. odprężenie i relaksacja np. podczas gotowania i pieczenia, malowania i rysowania; samorozwój i doksztalcanie w zakresie posiadanej pasji (kupowanie e-booków, oglądanie filmów, udzielanie się na blogach internetowych jako „ekspert”); możliwość poznania innych osób i wymiany doświadczeń; podniesienie jakości życia oraz poczucie wolności i spełnienia.

Dla mnie to sama przyjemność, zamykam drzwi od kuchni i zatracam się bez reszty (Wioletta, 35)

Obok korzyści badane podkreśliły też ograniczenia w realizacji ulubionej aktywności, wśród których wymieniły zwłaszcza wydatki związane z zakupem niezbędnych materiałów/sprzętu.

Niestety mnie to dużo kosztuje, jako osoba bezrobotna nie mogę sobie na wiele rzeczy pozwolić, na droższe rzeczy muszę zbierać (Celina, 51)

Moja pasja nie jest tania. Siostra dużo potrzebnych tkanin i materiałów kupuje mi w secon hand-ach, albo zbiera po swoich znajomych (Lidia, 35)

Alternatywna/inna pasja

Na zakończenie rozmowy badane zostały poproszone o wskazanie pasji, którą realizowałyby gdyby miały ku temu warunki (m.in. zdrowotne, finansowe, czasowe). Wszystkie badane deklarywały pasję, która związana jest z aktywnością sportową/fizyczną: jazda na rowerze, spacer po górach/wspinaczka górską, taniec, bieganie, pływanie, jazda konna.

Kiedyś uprawiałam taniec, poświęcałam temu dużo czasu i chętnie bym do tego wróciła (Dorota, 33)

Zdecydowanie jazda konna, mieszkam przy stadninie, w której pomagałam od dziecka, za to mogłam jeździć, uczestniczyłam też w zawodach konnych, bardzo to lubiłam (Wioletta, 35)

Uwielbiam góry. Chciałabym po nich spacerować, wspinać się, nie tylko w zimie, ale i latem (Julia, 37)

Większość badanych wymieniła aktywności realizowane/znane już wcześniej, na co wskazywały w dalszej części swoich wypowiedzi.

Podsumowanie i wnioski

Przedstawione w niniejszym opracowaniu wyniki badań odnoszą się do postrzegania i realizacji pasji przez kobiety z nabytą niepełnosprawnością ruchową, tym samym założony cel badań został osiągnięty. Definiując omawiane zjawisko, badane kobiety początkowo zwracały uwagę na trudności związane z jego nazwą, uznając, że jest tożsama z zainteresowaniem, hobby czy bakcylem, które są zamiennie przez nie wykorzystywane. Po dłuższym namyśle większość badanych przyznała, że pasja jest czymś więcej; jest silniejsza naczeniowo od np. zainteresowania lub hobby. Argumentację stanowiły wymieniane aspekty zjawiska, takie jak: zamiłowanie do wykonywania danej aktywności, emocje z nią związane, rozwój osobisty w trakcie jej realizacji oraz koszty materialne i niematerialne. Zdaniem Valleranda (2015), pasję można porównać do działań związanych np. z talentem lub zainteresowaniami, ale główna różnica polega na tym, że wymienione konstrukty mają charakter afektywny a nie motywacyjny jak pasja. Ponadto, chociaż posiadają elementy spójne, to tylko w przypadku pasji można wskazać na dwoistość/dualizm.

Wszystkie badane kobiety bez trudu wskazały na jedną, główną pasjonującą je aktywność. Respondentki wymieniły te o charakterze artystycznym (malowanie, rysowanie, decoupage, tworzenie muzyki), kulinarnym (gotowanie i pieczenie), typowym (czytanie książek) i nietypowym/innym (poznawanie ludzi, astrologia, projektowanie i szycie ubrań). Czas ich realizacji wynosi od 3 do 25 lat. Co ważne, rozmówczynie podkreśliły, że są to pasje, którymi nie zajmowały się wcześniej, tj. przed nabyciem niepełnosprawności ruchowej. Jak wskazują badacze (np. Jachimczak, 2013; Niedbalski, 2015; Rodrigues, 2022) osoby z niepełnosprawnością ruchową z powodzeniem realizują pasjonujące je aktywności o różnym charakterze (m.in. artystyczne czy sportowe). Zdaniem Grażyny Aondo-Akaa (2017), wiele osób z niepełnosprawnością ruchową ma bardzo duże predyspozycje aktorskie i chętnie realizuje

się w przedsięwzięciach o charakterze teatralnym, tym samym doświadczając pozytywnych przeżyć i rozwoju osobowości. Z kolei uprawiane pasje sportowe pełnią rolę rehabilitacyjną, ponieważ zajęcia usprawniające poprawiają siłę i elastyczność mięśni, zakresy ruchu oraz normalizują pracę układu krążenia, a to przekłada się na lepsze dotlenienie i odżywienie komórek u tych osób. Co więcej, wspólne podejmowanie takiej aktywności pełnić może funkcję rehabilitacji społecznej (Kalinowski i in., 2019). Vallerand (2015) podkreśla, że pasja do danej aktywności determinuje jakość relacji, które osoba rozwija i utrzymuje, tym samym im bardziej harmonijna pasja, tym bardziej pozytywne relacje ma jednostka i innymi.

Średnio na realizację pasji badane przeznaczają od 2 do 25 godzin tygodniowo, wliczając w to: myślenie, czytanie, mówienie o pasji itp. Respondentki zadeklarowały, że ich ulubiona aktywność jest efektem zainspirowania się innymi osobami w konsekwencji oglądanych programów telewizyjnych, czytanych książek i poradników, przeprowadzonych rozmów, słuchanych audycji radiowych czy obserwacji. Wszystkie uczestniczki badania uznały, że pasja jest czymś ważnym w ich życiu, ale go nie determinuje. Wymieniły takie korzyści, jak: odprężenie i relaksacja np. podczas gotowania i pieczenia, malowania i rysowania, samorozwój i doksztalcanie w zakresie posiadanej pasji (kupowanie e-booków, oglądanie filmów, udzielanie się na blogach internetowych jako „ekspert”), możliwość poznania innych osób i wymiany doświadczeń, podniesienie jakości życia oraz poczucie wolności i spełnienia, które w konsekwencji dostarczają im przyjemności. Żadna z badanych kobiet nie wskazała jakoby realizowała pasję obsesyjną, powodującą konflikt z pozostałymi sferami egzystencji (np. czas wolny, praca, życie rodzinne) (Vallerand, 2015). Wykonywanie ulubionej aktywności w zgodzie z codziennym życiem, wiąże się z wieloma pozytywnymi skutkami dla funkcjonowania osoby, tj. wyższą satysfakcją z życia, pozytywnym afektem, wydajnością, *flow* (Curran i in., 2015) i przyczynia się do poczucia szczęścia, samorealizacji oraz odczuwania przyjemności (Ryan, Deci, 2001).

Badane kobiety zapytane o alternatywną/życzeniową pasję, którą realizowałyby, gdyby miały ku temu warunki (m.in. zdrowotne, finansowe, czas) wymieniały te związane wyłącznie z aktywnością sportową/fizyczną, takie jak: jazda na rowerze, spacer po górach/wspinaczka górską, taniec, bieganie, pływanie, jazda konna. Co istotne były to dobrze znane i realizowane już wcześniej przez nie działania.

Na podstawie uzyskanych rezultatów z badań można sformułować rekomendacje m.in. dla terapeutów, psychologów, rehabilitantów, pedagogów i członków rodzin osób z niepełnosprawnością ruchową. Przede wszystkim,

bazując na korzyściach jakie wiążą się z posiadaniem i realizacją pasji (zarówno tych przytaczanych w literaturze przedmiotu, jak i wskazywanych przez badane kobiety w niniejszym opracowaniu), należy zachęcić osoby z niepełnosprawnością do ich podejmowania w dowolnej/wybranej formie. Tym bardziej, że jak wskazuje Elżbieta Kręcisiz-Plis (2013), osoby z niepełnosprawnością ruchową, w porównaniu z pełnosprawnymi osobami, postrzegają czas jako bardziej monotony i mają problemy z jego wypełnieniem. Zdecydowanie pożądana jest dobra orientacja osób sprawujących funkcje pomocowe w zakresie dostępnych/możliwych sposobów realizacji siebie osób z niepełną sprawnością w danych obszarze/regionie zamieszkania. Ponadto zagadnienie pasji powinno stać się przedmiotem refleksji podejmowanych w gronie specjalistów danej problematyki, m.in. ze względu na jej wymiar rehabilitacyjny i inkluzyjny. Należy dołożyć wszelkich starań, by realizowanie pasji przez osoby z niepełnosprawnością, jak i bez, było szeroko promowane np. medialnie.

Zaprezentowane wyniki badań mają pewne ograniczenia. Wywiady przeprowadzono wyłącznie z kobietami z nabytą niepełnosprawnością ruchową. W kolejnych eksploracjach warto uwzględnić grupę mężczyzn oraz kobiety z innym rodzajem niepełnej sprawności. Być może czynniki te będą różnicować wybór i/lub realizację pasji (por. Sigmundsson i in., 2021). Przedstawione w opracowaniu rezultaty z badań jakościowych z całą pewnością nie wyczerpują podjętego problemu, a stanowią jedynie przyczynek do pogłębienia analiz i realizacji kolejnych projektów w grupie osób z niepełnosprawnością ruchową.

Podziękowania

Pragnę serdecznie podziękować wszystkim kobietom, które zechciały wziąć udział w badaniu. Każdej z osobna jestem wdzięczna za obdarzenie mnie zaufaniem i podzielenie się własną historią, doświadczeniem oraz przemyśleniami.

Bibliografia

- Aondo-Akaa G. (2017). Teatr jako przestrzeń samorealizacji osób z niepełnosprawnością ruchową. *Biblioteka Współczesnej Myśli Pedagogicznej*, 6, 108–116.
- Attride-Stirling J. (2001). Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research. *Qualitative Research*, 1 (3), 385–405. <http://doi.org/10.1177/146879410100100307>
- Curran T., Hill A. P., Appleton P. R., Vallerand R. J., Standage M. (2015). The psychology of passion: A meta-analytical review of a decade of research on intrapersonal outcomes. *Motivation and Emotion*, 39, 631–655.
- Flick U. (2010). Projektowanie badania jakościowego. Tłum. P. Tomanek. Warszawa.
- Gibbs G. (2011). Analizowanie danych jakościowych. Tłum. M. Brzozowska-Brywczyńska. Warszawa.
- Jachimczak B. (2013). Samorealizacja życiowa osób z niepełnosprawnością. *Studia Edukacyjne*, 28, 47–55.

- Kalinowski P., Bugaj O., Pietranis D., Zaporowski T., Kubiak R., Konarska A., Szczęsna K. (2019). Ampfutbol jako narzędzie integracji społecznej oraz motywacja do uprawiania sportu wśród osób po amputacjach. W: Ł. Koperski (red.), *Niepełnosprawność w socjologii. Stan obecny i perspektywy rozwoju* (s. 341–354). Poznań.
- Kim J., Kim J., Kim Y., Han A., Nguyen M. C. (2021). The contribution of physical and social activity participation to social support and happiness among people with physical disabilities. *Disability and Health Journal*, 14 (1).
- Kręcisz-Plis E. (2013). Postrzeganie czasu przez osoby z niepełnosprawnością narządu ruchu. *Szkola Specjalna*, 4, 261–269.
- Magiera A. (2020). Czas wolny osób niepełnosprawnych. *Studia Ekonomiczne*, 392, 59–68.
- Niedbalski J. (2015). Aktywność sportowa w życiu osób niepełnosprawnych fizycznie – analiza wzorów biografii. *Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo*, 4 (30), 95–112. <https://doi.org/10.5604/17345537.1199167>
- Nowak A. (2015). Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w kulturze. *Chowanna*, 1, 91–102.
- Rodrigues F., Mageau G. A., Lemelin E., Teixeira D., Vitorino A., Cid L., Monteiro D. (2022). Life satisfaction of Paralympians: The role of needs satisfaction and passion. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 17 (3), 510–518.
- Rubin A., Babbie E. (2010). *Essential Research Methods for Social Works*. Belmont.
- Ryan R. M., Deci E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic wellbeing. *Annual Review of Psychology*, 52 (1), 141–166.
- Sigmundsson H., Guðnason S., Jóhannsdóttir S. (2021). Passion, grit and mindset: Exploring gender differences. *New Ideas in Psychology*, 63, 1–5. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2021.100878>
- Vallerand R. J. (2015). *The psychology of passion: A dualistic model*. New York.
- Vallerand R. J., Houliort N. (2003). Passion at work: Toward a new conceptualization. In: D. Skarlicki, S. Gilliland, D. Steiner (Eds.), *Social issues in management* (pp. 175–204). Greenwich.
- Vallerand R. J., Chichekian T., Paquette V. (2020). Passion in education. Promoting Motivation and Learning in Contexts: Sociocultural Perspectives on Educational Interventions. In: K. Muis, P. Schutz (Eds.). *Handbook of Educational Psychology (4th Ed.)* (pp. 115–141). Londyn.
- Vallerand R.J., Verner-Filion J. (2013). Making people's life most worth living: On the importance of passion for positive psychology. *Terapia Psycologica*, 31 (1), 35–48.